

С. Г. Саєнко,
аспірант, Запорізький національний університет

ОЦІНКА РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАПОРІЖЖЯ

У статті представлені результати оцінювання рівня ефективності інноваційної діяльності машинобудівних підприємств Запорізької області. Визначені особливості інноваційної діяльності сучасних машинобудівних підприємств Запорізької області.

In the article the presented results of evaluation of level of efficiency of innovative activity of machine-building enterprises of the Zaporozhia area. Certain features of innovative activity of modern machine-building enterprises of the Zaporozhia area.

Ключові слова: інноваційна діяльність, машинобудівні підприємства, інноваційні витрати, ефективність інноваційної діяльності.

Keywords: innovative activity, machine-building enterprises, innovative charges, efficiency of innovative activity.

ВСТУП

Сучасне економічне відродження України неможливе без першочергового відродження машинобудівної галузі, яка є джерелом забезпечення засобами праці. Саме рівень якості машинобудівної продукції, її відповідність сучасним вимогам, продуктивність, надійність, технологічність закладають основи розвитку інших галузей економіки. Разом з тим, успішне функціонування українських машинобудівних підприємств, забезпечення їх високої конкурентоздатності можливе лише на передовій технологічній основі, шляхом реалізації ними інноваційної стратегії.

Дослідженням оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств присвячені роботи як зарубіжних (Й. Шумпетер, С. Мандель, Р. Солоу), так і вітчизняних учених-економістів (С. Покропивний, С. Ілляшенко, Н. Гончарова та ін.).

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета статті полягає в дослідженні економічної ефективності інноваційної діяльності машинобудівних підприємств Запоріжжя протягом 2010—2011 рр. за допомогою статистичного, аналітичного, описового, математичного методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогодні машинобудування Запоріжжя вирізняється високою конкурентоздатністю продукції,

переважна більшість якої йде на експорт. Так, у 2011 році експорт машинобудівної продукції склав 348,4 млн дол. США, або 60% від загального обсягу експорту з території Запорізької області [4], у 2011 році експорт машинобудівної продукції становив 73%, а у 2009 році — 65,8% від загального обсягу експорту з території Запорізької області [5] (при цьому частка машинобудівної продукції в структурі експорту України становить 13,6% [6]). Позитивним моментом експорту машинобудівних підприємств області залишається наявність великої питомої ваги постачань продукції з високим ступенем переробки та спрямованість на експорт готових виробів і високотехнологічної продукції. Розширюється номенклатура конкурентоспроможної продукції, сертифікованої у відповідності зі світовими стандартами. Разом з тим, машинобудування Запоріжжя на сьогодні характеризується високою зношеністю основних фондів, яка за 2011 рік становила 55% (зношеність основних засобів в середньому по машинобудівній галузі складає 70—80% [7]), залежністю від широких кооперативних зв'язків та кон'юнктури на зовнішніх ринках.

Розглянемо основні показники діяльності машинобудівної галузі України та Запоріжжя за 2003—2011 роки. В якості джерела інформації використувалися офіційні статистичні дані, наведені в [2; 7]. На рис. 1 наведена динаміка зростання обсягів виробництва в машинобудуванні з 2003 по 2011 рік.

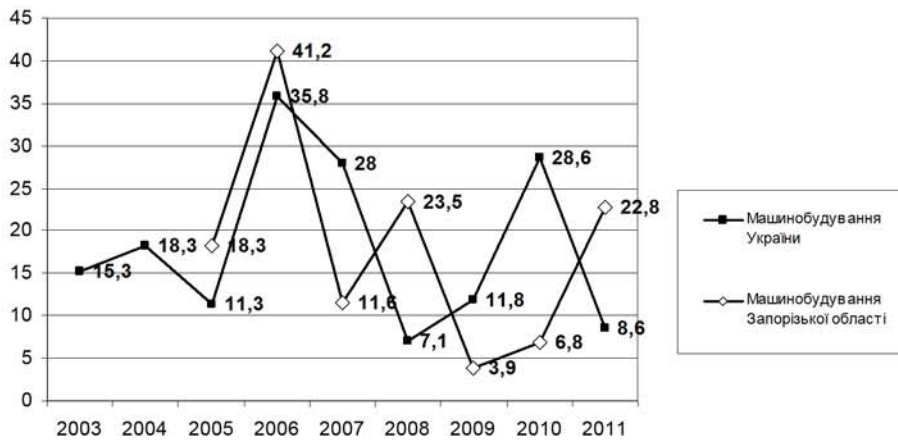

Рис. 1. Темпи зростання обсягів продукції машинобудування України та Запорізької області у 2000–2011 рр. [3, 7]

Таблиця 1. Характеристика процесів впровадження інновацій на машинобудівних підприємствах Запорізької області [2; 3]

Рік	Частка підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів		Освоєно виробництво інноваційних видів продукції ¹		Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.
		усього, найменувань	у т. ч. маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних	усього	у т. ч. нових видів техніки	
2003	34	42	5	56	43	103644,4
2004	29,2	47	11	101	28	425828,4
2005	17	31	15	85	60	458171,0
2006	18,4	44	13	136	73	420111,7
2007	17,3	50	12	125	95	999857,6
2008	14,6	47	17	144	106	640520,8
2009	17,6	45	17	148	102	664737,9
2010	22,9	53	15	110	96	810647,4
2011	29,2	47	11	101	28	425828,4

З наведених даних видно, що, незважаючи на загальну позитивну динаміку, зростання обсягів продукції машинобудування за останні роки характеризується нестабільністю та залежністю від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів, таких як макроекономічна, політична, інвестиційна ситуація в державі, а також від світових тенденцій на ринках сировини та готової продукції. Це певним чином знижує конкурентоздатність вітчизняних машинобудів-

них підприємств через низький рівень довіри з боку інвесторів. Основні результативні показники інноваційного процесу на машинобудівних підприємствах Запоріжжя (табл. 1) характеризуються нестабільністю та значними змінами з року в рік, що не дає можливості за такий короткий часовий інтервал зробити об'єктивні висновки про ефективність інноваційної діяльності машинобудівних підприємств Запоріжжя у 2010–2011 роках. Так, частка інноваційно активних машинобудівних підприємств у загальній кількості машинобудівних підприємств Запоріжжя протягом 2011–2009 років значно зменшилася з 34% у 2010 році до 14,6% у 2009 році, і лише з 2010 року почала зростати: у 2010 році вона складала 17,6%, у 2011 році – 22,9%, що на 32,6% менше у порівнянні з 2010 роком. Впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва інноваційних видів продукції мають хоча й нестабільну, але позитивну динаміку зростання. Так, у 2011 році машинобудівними підприємствами Запоріжжя впроваджено 53 нових технологічних процеси, що на 26,2% більше у порівнянні з 2010 роком (у 2010 році було впроваджено 42 нових технологічних процесів) та освоєно виробництво 110 інноваційних видів продукції, що на 96,4% більше у порівнянні з 2010 роком (у 2010 році було освоєно виробництво 56 інноваційних видів продукції).

Обсяги реалізації інноваційної продукції машинобудівних підприємств Запоріжжя також різко коливаються. Так, у 2011 році він склав 999857,6 тис. грн., а 2009 року склав 640520,8 тис. грн., що на 40% менше у порівнянні з 2011 роком, у 2010 році обсяг майже не зріс і склав 664737,9 тис. грн., у 2011 році обсяг реалізації інноваційної продукції знову почав зростати і становив 810647,4 тис. грн. При цьому частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції машинобудування Запоріжжя має негативну тенденцію до зниження (рис. 2): у 2009 році вона становила 27,46%, у 2010 році – 24,53%, у 2011 році – 21,95%. У загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції машинобудівними підприємствами Запоріжжя частка інноваційної продукції, відвантаженої за межі України, становила протягом 2010–2011 років більше 90%, хоча також має незначну тенденцію до зниження: у 2011 році вона складала 94,6%, у 2009 році – 93,1, у 2010 році – 92,7%, у 2011 році – 90,3% (рис. 2). Отже, можна зробити висновок, що інноваційна продукція, яка вироблена машинобудівними підприємствами Запоріжжя, переважно орієнтована на зовнішній ринок, що є позитивним, проте виявлено негативну динаміку

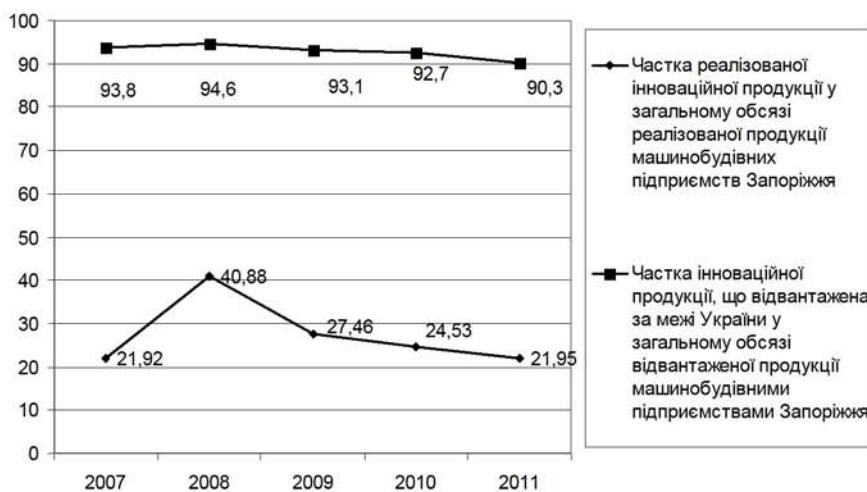

Рис. 2. Динаміка показників реалізації інноваційної продукції машинобудівних підприємств Запорізької області у 2010–2011 рр. [3; 7]

зменшення частки експортоорієнтованої інноваційної продукції у загальному обсязі інноваційної продукції, виготовленої машинобудівними підприємствами Запоріжжя.

Інноваційна активність машинобудівних підприємств Запорізької області у цілому характеризується підвищенням загальної суми витрат на інноваційну діяльність. Хоча це підвищення є нестабільним та неоднозначним, сума витрат за окремими напрямками має тенденцію до зростання (це витрати на дослідження і розробки та витрати на придбання машин та обладнання), а такий напрям, як придбання нових технологій, навпаки, має негативні тенденції до зменшення.

Отже, незважаючи на загальну позитивну динаміку росту інноваційної активності машинобудівних підприємств Запоріжжя, інноваційні процеси на цих підприємствах характеризуються диспропорціями у структурі основних напрямів інноваційних витрат. Оптимальна структура витрат на інноваційну діяльність відповідно до методики ЦІСК-OESD представлена наступним співвідношенням: дослідження і розробки — 15%; придбання машин та обладнання, пов'язані з машинобудівними підприємствами Запорізької області упровадженням інновацій, — 48%; придбання нових технологій — 8%; проектно-конструкторські роботи — 10%; придбання патентів та ліцензій — 1%; придбання програмних продуктів — 3%; навчання та підготовка персоналу — 1%; маркетингові дослідження — 2%; інші види інноваційної діяльності — 12% [1]. Дані ж табл. 2 свідчать про недотримання цих співвідношень, особливо недостатньо фінансується придбання нових технологій. Таким чином, на машинобудівних підприємствах Запоріжжя відсутній системний підхід до розподілу інноваційних витрат, що призводить до зниження інноваційної активності даних підприємств.

Основним джерелом фінансування інновацій на машинобудівних підприємствах Запоріжжя виступають власні кошти (більше 90% (табл. 3)).

Частка бюджетних коштів на даних підприємствах є мізерною, а у деяких роках фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів держбюджету зовсім не здійснювалося. Така ж тенденція спостерігається з кредитними ресурсами, коштами вітчизняних та іноземних інвесторів, для яких інноваційна сфера ще не стала досить привабливою як з точки ризикованості, так і з точки зору прибутковості та тривалості окупності нововведень.

Таким чином, у зв'язку зі структурою фінансування, яка склалася на машинобудівних підприємствах Запоріжжя, та відсутністю системного розподілу коштів, дані підприємства позбавляються можливості одночасного реструктурування всіх напрямів діяльності — зміни профілю діяльності, значного технічного переозброєння, створення нових підрозділів з наймом висококваліфікованих фахівців або комплексною перепідготовкою кадрів. Відповідно інноваційна діяльність більшості машинобудівних підприємств Запоріжжя зводиться до впровадження продуктивних інновацій, у структурі яких переважають здебільшого зміни, пов'язані з розширенням асортименту.

Таблиця 2. Динаміка структури інноваційних витрат машинобудівних підприємствах Запорізької області, % [2]

Рік	Дослідження і розробки	Придбання нових технологій ¹	Придбання машин та обладнання, пов'язані з впровадженням інновацій	Проектно-конструкторські роботи	Інші витрати
2004	10,89	0,32	4,51	78,30	5,99
2005	19,06	0,00	3,55	74,11	3,28
2006	58,28	1,71	4,60	1,87	33,54
2007	76,49	0,51	19,95	1,86	1,19
2008	9,20	0,36	3,24	1,83	85,37
2009	90,07	0,00	7,12	2,12	0,69
2010	43,25	0,00	52,62	X	4,13
2011	46,45	0,02	49,52	X	4,00

Таблиця 3. Динаміка фінансування інноваційної діяльності на машинобудівних підприємствах Запорізької області, % [2]

Рік	Джерела фінансування інноваційної діяльності					
	Власні	кредити	кошти держбюджету	кошти вітчизняних інвесторів	кошти іноземних інвесторів	інші кошти
2004	96,9	0,0	0,0	0,0	0,0	3,1
2005	91,3	0,0	0,4	4,4	3,6	0,3
2006	92,9	6,7	0,0	0,0	0,4	0,0
2007	87,8	8,7	0,3	0,9	2,3	0,0
2008	99,2	0,0	0,0	0,0	0,7	0,1
2009	98,2	0,0	0,0	0,0	1,7	0,1
2010	92,9	0,4	0,0	0,0	2,3	4,5
2011	92,7	1,5	1,1	0,0	2,3	2,3

ВИСНОВКИ

Інноваційна активність машинобудівних підприємств Запоріжжя не має чіткої тенденції позитивних змін.

Зниження інноваційної активності машинобудівних підприємств Запоріжжя спричинено диспропорціями у структурі інноваційних витрат, що, у свою чергу, є наслідком браку власних коштів підприємств, високої вартості кредитних ресурсів та відсутності системного розподілу коштів.

Література:

1. Афонин И.В. Инновационный менеджмент: учебное пособие / Афонин И.В. — М.: Гардарики, 2011. — 224 с.
2. Інноваційна діяльність промислових підприємств Запорізької області у 2000—2011 роках: статистичний збірник / [відповід. за випуск Куранова С.М.]; Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Запорізькій області. — Запоріжжя, 2009. — 217 с.
3. Головне управління статистики в Запорізькій області області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>
4. Стратегія соціально-економічного розвитку Запорізької області на період до 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/images/article/original/000008/8876/strategiya-zpobl-2015.pdf>
5. Касич А.О. Стратегічні орієнтири інноваційного розвитку машинобудування України / А.О. Касич // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 7. — С. 32—40.
6. Машиностроительный комплекс Украины: что дальше? / А.В. Новогодин, И.К. Марченко, Е.И. Скрипников, А.Е. Гатченко, В.И. Ромашов // Украиннапромшленная. — 2009. — № 2. — С. 34—41.
7. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу.: www.ukrstat.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 05.07.2012 р.